

ДИРЕКТИВНА УПУТСТВА О ОРГАНИЗАЦИЈИ И ЗАДАЦИМА НОО НА ТЕРИТОРИЈИ МАКЕДОНИЈЕ ДО ОСНИВАЊА АСНОМ-а 1944.

На читавој југословенској територији почев од 1941. године па све до слобобења, донето је више директивних упутстава о организацији и задацима народноослободилачких одбора.

Упутства су доносили или највиши партијски и војни органи НОР-а или покрајински партијски и војни органи као и земаљски НОО на територији покрајине, или, пак, партијски војни органи на ужој територији са одговарајућим локалним значајем као и нижи НОО.

Креирање нових прописа од стране поменутих органа није имало исти интензитет, нити су сви поменути органи на целој територији учествовали у стварању прописа, но и поред свих разлика које су постојале, могу се уочити нека заједничка обележја која долазе до изражаја и у Македонији и поред свих специфичности развоја устанка.

Упутства највиших партијских и војних органа о НОО све до Фочанских и Септембарских прописа нису имала карактер формалних прописа. То су била директивна упутства која су се, у већој или мањој мери с обзиром на степен развијености НОП-а, примењивала на одређеној територији. Међутим, дешавало се у неким нашим крајевима да је пракса НОО била разноврснија од постојећих општих директивних прописа, те су у таквим случајевима ова упутства служила само као руководна начелна упутства.

Улога КПЈ у стварању, развијању и учвршћењу НОО била је веома значајна. Схватајући НОО као садржински нове органе власти и као оруђе народа у оружаном борби против окупатора и осталих непријатељских елемената, КПЈ је у почетку упоредо са оружаном борбом инсистирала на стварању НОО. У низу својих прогласа и упутстава она је посебно истицала потребу укидања старих компромитованих органа власти, јер је била дубоко свесна да је то био једини пут ка решавању најважнијег питања сваке пролетерске револуције — промена карактера власти.

Централни комитет КПЈ као врховно партијско руководство давао је упутства о НОО или у форми закључака усвојених на значајнијим саветовањима ЦК (на пример заседање у Столицама 1941. Одлуке у Столицама имају велики значај не само због тога што је врховно партијско руководство први пут одредило став по питању форме нове вла-

сти, већ и зато, што се НОО знатно бржим темпом стварају на читавој југословенској територији), или преко политичких натписа руководећих аругова, (Тита, Кардеља, М. Пијаде и др. На пример Кардељев чланак у Борби од 19. 10. 1941. и чланци о НОО објављени у више махова у „Пролетер“-у. Треба посебно поменути чланак о НОО у „Пролетер“-у у броју март—април 1942. године. Све до фебруарских и септембарских прописа покрајинска упутства су прављена у целини или делимично на бази Кардељевог чланка, на пример, Окружница број 4 Централног комитета КПХ. У чланцима о народноослободилачким одборима у „Пролетер“-у уопштена су нека ранија искуства о НОО и истовремено су дате смернице за њихов даљи развој. На пример многи начелни ставови из ових чланака унети су касније у септембарске прописе), или, пак, преко директивних писама нижим партијским руководствомима (постоји већи број оваквих директивних писама, ЦК КПЈ као на пример, Покрајинском комитету КП за Црну Гору, Боку и Санџак од 10. новембра и 22. децембра 1941. године ⁽¹⁾, Обласном комитету КПЈ за Херцеговину од 15. априла 1942. ⁽²⁾ и Покрајинском комитету КПЈ за Македонију ⁽³⁾).

Најзначајније Упутство које третира питање нове власти у Македонији јесте писмо ЦК КПЈ Покрајинском комитету КПЈ за Македонију од марта 1942. године. Приоритетно политичко питање које је постављено у писму Централног комитета било је стварање НОО као политичких органа који ће бити будући носиоци демократске револуционарне власти. Децидиран став ЦК КПЈ у погледу карактера нове власти у Македонији је истовремено представљао критику дотадашњих ставова бившег партијског руководства Македоније о „Совјетској Македонији и совјетској власти“. Ново покрајинско руководство Македоније и пре овог писма било је узознато са ставовима ЦК КПЈ о новим органима власти преко писма које је ЦК упутио Покрајинском комитету КПЈ за Србију од децембра 1941. године ⁽⁴⁾, а које је 13. јануара 1942. године са коментаром упућено Покрајинском комитету КП Македоније ⁽⁵⁾.

У току 1942. године после писма ЦК КПЈ, издато је више упутстава и окружница од стране Покрајинског комитета Македоније нижим партијским руководствомима у којима је било речи и о НОО. У овим упутствима каткада су идентификовани НОО и НОФ ⁽⁶⁾. На ово идентификовање НОО и НОФ указује Тито у писму Покрајинском комитету од јануара 1943. године. „Не постоје никакви одбори НОФ-а нити је то организација за себе — пише Тито. То није прекрштена народна помоћ, како сте изгледа ви схватили. НОФ је настављање и даље развијање народне помоћи на ослобођеној територији; у местима где не постоје НОО, нужно је и обавезно постојање НОФ-а. НОФ је институција у оквиру делатности народноослободилачких одбора. Сваки НОО има свој НОФ и један од

(1) Зборник, III, књ. 1, бр. 93.

(2) ИРП, Сарајево, бр. 275.

(3) Зборник VII, књ. 1, бр. 19.

(4) Историјски архив КПЈ VII, бр. 32. с. 75.

(5) Исто, с. 80.

(6) Окружница КП за Македонију о револуционарном раду, исто, бр. 57, с. 148.

чланова одбора је одговоран за рад НОФ-а (7). Оцена овог писма као општег директивног упутства које је имало велики значај за даљи развој НОП-а у Македонији углавном је дата у македонској историографији. Са гледишта проблема који разматрамо, указујемо на чињеницу да је оно допринело — у склопу знатно промењених политичких и војних услова — организованијем стварању НОО. Од прогласа и директива прешло се на стварање и организовање нових органа власти на широј територији Македоније.

Највише војно руководство НОП-а у Југославији све до Фочанских прописа није донело ни један формални пропис о НОО. Међутим, оно је доносило упутства о НОО и пре и после ових прописа. Познато је да је руководство НОП-а борећи се за широку платформу Народноослободилачког фронта, покушало да укључи неке грађанске партије и политичке групације које нису биле компромитоване у заједнички коалициони фронт против окупатора и да на тој основи организује народну власт. У том правцу дата су и упутства Покрајинском комитету КПЈ за Македонију (8).

Фочански прописи су прва формална упутства о задацима и устројству НОО које је издао Врховни штаб. Овим прописима а касније Септембарским, први пут је у целини регулисана ова материја. Фочански и Септембарски прописи су настали као резултат дотадашњег рада и искуства НОО на широј територији. Они су као општедирективни прописи допринели једнообразности рада НОО, иако она није сасвим постигнута ни после Септембарских прописа.

Изузев Кардељевог чланка, Фочанских и Септембарских прописа, општа директивна упутства о НОО углавном су дата фрагментарно у склопу низа других питања која су се односила на даљи развој НОП-а у целини. Такође треба нагласити да се највише руководство НОП-а у разним приликама и ситуацијама дотицало овог питања.

Утицај КПЈ у процесу стварања и развијања НОО испољавао се на општејугословенском плану у напред поменутиим општим упутствима ЦК КПЈ. Међутим, у оквиру одређених општих принципа делала су покрајинска и нижа партијска руководства доносећи упутства о раду и организацији НОО. Многа њихова упутства су била основ и путоказ даљег развоја НОО на ослобођеној и неослобођеној територији, а нека су утицала на касније опште прописе о НОО. Оваквих упутстава највише има у Хрватској, Црној Гори, затим у Србији, Македонији и Словенији, у Босни и Херцеговини било их је веома мало.

ЦК КПЈ Македоније није донео ни једно формално директивно упутство које би у целини регулисало ову материју као што су на пример Окружнице број 3 и 4 Централног комитета КПХ, већ су упутства о НОО дата фрагментарно у склопу општих директивних упутстава које је Покрајински комитет слао нижим партијским руководствомима. У упутствима која су донета у току 1941. а донекле и 1942. долазе до изражаја неправилности у погледу карактера органа власти. У неким упутствима

(7) Исто, бр. 66, с. 192.

(8) Исто, бр. 41, с. 103.

присутна је теза о совјетској власти, а у другима се НОО приписује искључиво функција народне помоћи⁽⁹⁾. Ова, као и низ других скретања, израз су, као што је познато, погрешне политичке процене организовања и вођења устанка у Македонији од стране дотадашњег партијског руководства (Шаторова, Андреева) као и погрешних ставова Централног комитета БКП⁽¹⁰⁾.

У другој половини 1942. у Македонији је дошло до организованијег вођења устанка. Извршене су значајне кадровске промене у руководству ПК. Везе и сарадње са Централним комитетом КПЈ постале су много боље после доласка делегата Централног комитета. Створена је знатно повољнија политичка клима и за организовање нових органа власти. Од значајнијих упутстава Покрајинског комитета спомињемо Окружницу о војно-револуционарном раду од 25. септембра 1942. У Окружници је критикована дотадашња пракса, идентификовања војних комитета и месних штабова са НОО и НОФ, чиме је сужавана платформа широког масовног рада преко НОО и НОФ. Да би се исправиле ове и друге грешке које су ометале револуционарни рад у позадини, потребно је, између осталог, организовати рад НОО и НОФ на принципима истакнутим у чланку о НОО објављеном у „Пролетер”-у 1942.

Покрајински комитет КПЈ за Македонију поред упутстава нижим партијским руководствомима користио је и друге форме обраћања народу. У прогласу од новембра 1942. године поводом двадесетпете годишњице октобарске револуције ПК говори и о оснивању нове народне власти, тј. налаже стварање народних македонских комитета и Централног македонског комитета „као руководећих органа општенародне борбе и будућих органа народне власти у слободној Македонији⁽¹¹⁾. Овде се први пут помиње оснивање Централног македонског комитета, у ствари реч је о оснивању Главног народноослободилачког одбора Македоније. И у прогласу бораца општенародног македонског фронта од 23. новембра 1942. године македонском народу, говори се о оснивању по селима и градовима македонских народних комитета и Централног македонског народног комитета⁽¹²⁾.

За успешан развој НОП-а у Македонији 1943. година по много чему представља прекретницу. Иако су још увек биле присутне многе слабости као последица субјективних грешака и непријатељског деловања бившег руководства КП Македоније (на пример, бугарски представник у ЦК КП Македоније негирао је ослободилачку компоненту новим органима власти. Националноослободилачки комитети, по њему, требало је да се зову национални комитети⁽¹³⁾). Међутим, и поред поменутих слабости, управо у овој години дошло је до знатно организованије политичке и оружане бор-

(9) Исто, бр. 38, с. 96.

(10) Врло аргументовану критику тадашњег рада ПК КПЈ за Македонију дао је Мирче Ацев. Осим тога многе партијске организације у току 1942. године критиковале су рад Покрајинског комитета након чега је Бане Андреев био принуђен да се повуче, исто бр. 47 и 48. с. 120; 127.

(11) Исто, бр. 59, с. 152.

(12) Исто, бр. 60, с. 161.

(13) Исто, бр. 77, с. 232.

бе у Македонији. Оснивањем ЦК КП Македоније, Главног штаба, Акционог комитета народноослободилачког фронта Македоније, Иницијативног одбора, постављена је сада на много широј основи њихова делатност у организовању НОО. Предузете су конкретне мере у правцу стварања НОО. Народноослободилачки одбори су схваћени као органи борбе преко којих се остварује јединство македонског народа у борби за ослобођење (14). У више прогласа Централног комитета за Македонију истицано је да су народноослободилачки комитети органи јединствене борбе македонског народа који ће прерасти у органе народне демократске власти (15). И у току 1944. године до формирања АСНОМ-а, па и касније, ЦК КПЈ за Македонију донео је неколико прогласа у којима се између осталог третира и питање НОО.

Упутства о НОО доносиле су и покрајинске војне команде, штабови бригада, батаљона, одреда па чак и чета на ослобођеној територији. Међутим, иако се скоро на целој југословенској територији сусрећу упутства покрајинских војних команди, она нису бројна. Главни штаб НОВ и ПОЈ Македоније такође се у више махова у својим упутствима и прогласима дотицао овог питања. Посебно помињемо Манифест Главног штаба од октобра 1943. године. Иако у Манифесту Главни штаб није посебно третирао питање нове власти, ипак у целом тексту Манифеста оно је присутно као стални задатак свих руководства НОП-а. Ова активност Главног штаба указује на чињеницу да и у Македонији иако нешто касније, долази до верификације опште линије у процесу стварања и изградње нове власти. Насупрот малом броју упутстава о НОО покрајинских војних команди, скоро на целој територији Југославије постоји већи број директивних упутстава нижих војној команди. Знатан број оваквих упутстава донет је пре општих и покрајинских прописа и у много већој мери одражавају прилике и услове устанка у крајевима у којима су настали, но и у овом погледу немамо исту ситуацију у свим нашим крајевима. Највише оваквих упутстава донето је у Босни и Херцеговини (16) затим у Србији (17), Црној Гори (18), Хрватској док их у Словенији и Македонији има веома мало. Активност војних команди није се исцрпљивала само доношењем упутстава већ и директним организовањем народне власти. Војне команде учествовале су у припремама за избор првих органа народне власти, а негде су постављале и смењивале одборнике (19). С обзиром да су војни органи власти директно учествовали на организовању НОО на ослобођеној територији понегде је долазило и до неправилних ставова војних команди према НОО. Негде се војна власт идентификовала са НОО а негде су НОО подређени војним командама и војнопозадинским

(14) Титово писмо свим организацијама и члановима КПЈ у Македонији од фебруара 1943, исто, бр. 70, с. 204—211.

(15) На пример Проглас ЦК КП Македоније од јуна 1943. исто, бр. 75.

(16) Зборник IV, књ. 1, бр. 6, бр. 142; Војноисторијски институт К. 1701 ф. 4 док. 1.

(17) В. И. И. к. 1641, ф. 6. док. 1 и Архив ЦК КПС, кут. 61, 10854.

(18) В. И. И. к. 1673, ф. 3, док. 7.

(19) В. И. И. к. 1613, ф. 23, док. 17.

властима (20). Познато је да је ЦК КПЈ у више махова интервенисао и исправљао овакве грешке (21).

Упутства о НОО доносили су виши и нижи народноослободилачки одбори на одговарајућој територији. Већ у току 1941. и 1942. године, постојало је неколико земаљских НОО као и густа мрежа нижих НОО. Земаљски НОО донели су више упутстава о задацима, организацији и карактеру НОО. И ова упутства су допринела једнообразнијем и јединственијем раду НОО.

У Македонији креирање прописа о народноослободилачким одборима од стране виших и нижих НОО уследило је после састанка ЦК КП Македоније одржаног у Огешеву на Преспанском језеру августа 1943 (22). Септембра исте године формиран је Акциони комитет Народнослободилачког фронта за Македонију који је истог месеца издао проглас у којем је изложена платформа Народнослободилачког фронта Македоније. У ствари АНОК је као општеполитичко тело требало да мобилише македонски народ у борби против окупатора и његових сарадника, да организује позадину и изврши припрему за интензивнију оружану борбу против окупатора. У прогласу је и овом приликом истакнуто да учвршћење Народнослободилачког фронта захтева стварање народноослободилачких комитета по селима и градовима који ће се из органа борбе претворити у органе народне власти (23). Стварањем Иницијативног одбора у другој половини 1943. године (спомиње се у одлукама Другог заседања АВНОЈ-а) чији је главни задатак био да припреми организационе мере за сазивање АСНОМ-а, да организује власт у Македонији и да обави избор делегата за прво заседање АСНОМ-а. Директивно писмо од 14. марта 1944. године је стварно најзначајнији документ овог Иницијативног одбора (24). Овим директивним писмом дата су упутства о задацима народноослободилачких одбора и упутства за организовање избора делегата за Прво заседање АСНОМ-а у сеоским, градским, среским и окружним народноослободилачким комитетима. Све до сазива АСНОМ-а овај је Иницијативни одбор био у ствари не само највиши политички орган НОФ Македоније већ и привремени највиши орган власти у току народноослободилачког рата у Македонији. Као што се види из изложеног, у то време у Македонији упоредо су постојала два политичка органа и то АНОК Македоније и Иницијативни одбор за сазивање АСНОМ-а.

Из упутстава која су овде поменута као и других упутстава о НОО могу се сагледати велики напори руководства НОП-а да се власт на ослобођеној и неослобођеној територији што правилније постави и организује; знатан број општинских упутстава покрајинских и других органа указује на ову чињеницу. Истовремено у овом периоду, пре свега у току 1941, а донекле и 1942, долазе до изражаја и несхватања улоге НОО, која се одражавају у упутствима неких покрајинских војних и партијских ор-

(20) Зборник IV, књ. 1, бр. 204, 142, 16.

(21) Зборник IV, књ. 1, бр. 66, 168.

(22) На састанку су донете одлуке о стварању војних јединица и виших форума народне власти који би припремили, између осталог и сазивање АСНОМ-а.

(23) Историјски архив КПЈ, VII, бр. 79, с. 251.

(24) Зборник АСНОМ, Скопље 1964, с. 96—101.

гана. После Фочанских прописа оваквих скретања има много мање, што показују каснија упутства о народноослободилачким одборима.

Постојање већег броја директивних упутстава донетих од различитих руководећих органа НОП-а — партијских и војних, као и самих НОО доказ је велике ангажованости свих поменутих органа, међутим, у свим југословенским крајевима они не делују подједнако у овом правцу. У неким крајевима одлучујућу улогу у организовању народне власти имају војни органи, негде партијска руководства, а негде пак НОО, иако скоро свуда мање или више учествују скоро сви поменути органи. Упутства која су донета о НОО у Македонији указују на чињеницу да је и у Македонији процес стварања и организовања народне власти био сличан процесу изградње народне власти у осталим југословенским крајевима, иако је започет нешто касније.

Љубица Кандић

РЕЗИЈОМЕ

Директивне указаниа об организацији и задациа Народнo-освободителних комитетиа на територији Македонији до образoваниа АСНОМ в 1944 г.

На всей югославской территории, начиная с 1941 года, было издано много директивных указаний об организации и задачах Народно-освободительных комитетов (НОК).

Указания издавали или высшие партийные и военные организации НОП или краевые и военные органы, та также НОК национальных территорий или партийные и военные органы на своей территории, а также и низовые НОК.

Например, Центральный Комитет КПЮ, являясь верховным партийным руководством, свои указания об организации НОК в Македонии сообщал или в форме резолюций, принятых на важнейших совещаниях ЦК, или же путем политических обращений к руководящим товарищам, или директивных писем к низшим партийным руководствам.

Самой важнейшей инструкцией, затрагивающей вопрос новой власти в Македонии, является письмо ЦК КПЮ Краевому комитету КПЮ по делам Македонии в марте 1942 г.

В течении 1942 года, после письма ЦК КПЮ, Краевым комитетом Македонии было издано низшим партийным руководствам много инструкций и циркуляров в которых говорилось и о НОК. Однако, следует заметить, что ЦК КП Македонии не принял ни одной формальной директивной инструкции, которая бы полностью регулировала данный вопрос. Инструкции о НОК носили фрагментарный характер в числе общих директивных указаний Краевого комитета, посылаемых низшим партийным руководствам. Из числа важнейших инструкций Краевого комитета упомянем циркуляр о военно-революционной работе, изданный 25 сентября 1942 года.

Год 1943 во многом чем представляет поворот в деле успешного развития Народно-освободительного движения в Македонии. После образования ЦК КП Македонии, Главного штаба, Акционного комитета Народно-освободительного фронта Македонии, Инициативного комитета по созыву АСНОМ были заложены более широкие основы для деятельности и организации НОК.

В течении 1944 г. до образования АСНОМ, и позже, ЦК КПЮ по делам Македонии направил несколько возваний, в которых, в числе остального, затрагивался и вопрос НОК.

Инструкции о НОК издавали и Краевые военные команды, штабы бригад, батальонов, отрядов и даже дот на освобожденной территории. Главный штаб НОВ и ПОЮ Македонии также часто в своих указаниях и возваниях касался этого же вопроса.

Народно-освободительные комитеты на своих территориях издавали указания о НОК. К выработке положений о Народно-освободительных комитетах высшие и низшие НОК в Македонии приступили после заседания ЦК КП Македонии, состоявшегося в Отешево на озере Преспа в августе 1943 года.

Имея ввиду содержание инструкций о НОК, а также принимая во внимание органы, их издававшие, можно прийти к выводу, что в Македонии процесс создания и организации народной власти был схожим с процессом постройки народной власти в остальных краях Югославии, хотя в Македонии он начался немножко позже.

SUMMARY

The directive instructions on the organization and tasks of the national liberation committees on the Macedonian territory up to the establishment of the anti-fascist for the national liberation of Macedonia in 1944 assembly

Starting from 1941, several directive instructions on the organization and tasks of the National Liberation Committees (hereinafter called »NLC«) were released on the entire Yugoslav territory.

These instructions were released either by the highest party and military bodies of the National Liberation Movement or provincial and military bodies, then by the NLC on the provincial territories, by the party military bodies on particular territories with respective local significance, and also by the lower NLC.

Thus, the Central Committee of the Communist Party of Yugoslavia (hereinafter called the »CPY«), as the supreme party body, gave the instructions on the organization of NLC in Macedonia either in the form of the resolutions passed on the more important conference of the Central Committee or through the political articles written by the leading personalities or through the directive letters to the lower party bodies.

The most significant instruction dealing with the question of the new authority in Macedonia has been the letter of the Central Committee of the CPY sent to the Provincial Committee of the CPY for Macedonia, dated March 1942.

During 1942, after the above mentioned letter, several instructions and circulars were released by the Provincial Committee for Macedonia and addressed to the lower party bodies. These letters dealt, among other subjects, with the NLC. However, it should be mentioned that the Central Committee of the CPY for Macedonia has never released any formal directive instruction regulating this matter, as the instructions concerning NLC were given embodied in general directive instructions addressed to the lower party bodies. The circular on the military and revolutionary work from September 25, 1942, should be mentioned as one of the more important instructions of the Provincial Committee.

The year 1943 represented a turning point in many ways for the successful development of the National Liberation Movement in Macedonia. A broader basis was established for the activities and organisation of the NLC by creation of: the Central Committee of the CPY for Macedonia, the

Supreme Headquarters, the Executive Committee of the National Liberation Front of Macedonia, the Initiative Boar for the Convocation of the Anti-Fascist Assembly of the National Liberation of Macedonia (hereinafter called »AANLM«).

During 1944 before the formation of the AANLM and later, the Central Committee of the CPY for Macedonia has issued several proclamations dealing, among other matters, with the NLC.

The instructions concerning the NLC were also released by the provincial military commands, headquarters of brigades, battalions, units and even companies on the liberated territory. The chief headquarters for Macedonia of the National Liberation Army and Partisan Units of Yugoslavia have also mentioned in several instances this matter in their instructions and proclamations.

NLC released the instructions concerning their activity on their respective territories. The creation of the regulations on NLC by the higher and lower NLC in Macedonia started after the conference of the Central Committee of the CPY for Macedonia, held in Oteševo, on the lake Prespa, in August 1943.

Having in mind the contents of the instructions concerning NLC, as well as the bodies that have issued them, the conclusion can be drawn that the process of establishment and organization of the people's authority in Macedonia has been similar to the same process in other Yugoslav regions, although in Macedonia it started somewhat later.

RÉSUMÉ

Instructions relatives à l'organisation et aux devoirs des comités de la libération populaire sur le territoire de la Macédoine Jusqu'à la fondation de l'assemblée antifasciste de la libération populaire de Macédoine en 1944

A partir de 1941 sur tout le territoire de la Yougoslavie plusieurs instructions relatives à l'organisation et aux devoirs des Comités de la libération populaire ont été adoptées.

Les instructions étaient adoptées soit par les organes suprêmes du parti et les organes militaires du Mouvement de la libération populaire soit par les organes provinciaux et militaires, ainsi que par les Comités de la libération populaire nationaux sur le territoire de la province, ou par les organes militaires du parti sur le territoire restreint avec l'importance locale correspondante ainsi que par les organes inférieurs du Comité de la libération populaire.

Par exemple, le Comité central du Parti communiste yougoslave, en tant qu'organe dirigeant du parti, donnait des instructions sur l'organisation du Comité de la libération populaire en Macédoine, ou sous forme de conclusions adoptées dans les consultations de plus d'importance du Comité central, ou par les textes politiques rédigés par les camarades dirigeants, ou par les lettres servant de directives aux dirigeants inférieurs du parti.

L'instruction la plus importante qui traite la question du nouveau pouvoir en Macédoine est la lettre du Comité central du Parti communiste yougoslave au Comité provincial du Parti communiste yougoslave pour la Macédoine du mois de mars 1942.

Au cours de l'année 1942 après la lettre du Comité central du Parti communiste yougoslave plusieurs instructions et circulaires ont été adressées de la part du Comité provincial de Macédoine aux organes dirigeants inférieurs dans lesquelles il était question aussi des Comités de la libération populaire. Cependant, il faut ajouter que le Comité central du Parti communiste de Macédoine n'a adopté aucune prescription formelle servant

de directive qui réglerait complètement cette matière, mais les instructions sur les Comités de la libération populaire sont données fragmentairement, dans le cadre des instructions générales que le Comité provincial envoyait aux organes dirigeants inférieurs du parti. Parmi les instructions de plus d'importance du Comité provincial nous mentionnerons la circulaire relative à l'activité révolutionnaire militaire du 25 septembre 1942.

Pour le développement efficace du Mouvement de la libération populaire en Macédoine l'année 1943 représente sous bien des rapports un tournant important. Par la formation du Comité central du Parti communiste de Macédoine, du grand état-major, du Comité d'action du front de la libération populaire de Macédoine, du Comité d'initiative pour la convocation de l'Assemblée antifasciste de la libération populaire de Macédoine, une base bien plus large est établie de l'activité et de l'organisation des Comités de la libération populaire.

Au cours de l'année 1944 jusqu'à la formation de l'Assemblée antifasciste de la libération populaire de Macédoine et même plus tard le Comité central du Parti communiste yougoslave pour la Macédoine a adopté plusieurs proclamations dans lesquelles est traitée, parmi d'autres questions, aussi la question des Comités de la libération populaire.

Les instructions sur les Comités de la libération populaires étaient adoptées aussi par les autorités militaires provinciales, les états-majors des brigades, des bataillons, des détachements et même des compagnies sur le territoire libéré. Le grand état-major de l'armée de la libération populaire et du Mouvement de la libération de la Yougoslavie de Macédoine avaient abordé à plusieurs reprises cette question dans leurs instructions et proclamations.

Les Comités de la libération populaire avaient adopté sur les territoires correspondants les instructions sur les Comités de la libération populaire. En Macédoine les prescriptions sur les Comités de la libération populaires qui étaient rédigées de la part des comités de la libération populaire avaient été définitivement établies à la réunion du Comité central du parti communiste à Oteševo sur le lac de Presba en avril 1943.

En prenant en considération le contenu des instructions sur les Comités de la libération populaire et les organes qui les ont adoptés nous pouvons tirer la conclusion qu'en Macédoine le processus de la formation et de l'organisation du pouvoir populaire était analogue au processus de l'édification du pouvoir populaire dans les autres régions quoiqu'il avait commencé en Macédoine un peu plus tard.